

Interpretace štípané industrie ze starší doby bronzové na Moravě

Na sídlištích a pohřebištích starší doby bronzové se štípaná industrie vyskytuje dosti vzácně. Nejvýznamnějšími typy jsou zoubkované čepele s leskem a trojúhelníkovité šipky, vedle převládajících drobných úštěpů zpravidla chybí jádra. Při zhotovování nedosáhlo únětické obyvatelstvo té úrovně, která byla běžná v době kamenné.

Překvapivým je proto rozmach těžby jurského rohovce v **Krumlovském lese**. Pravěká těžba zde patří k nejrozsáhlejším v Evropě (těžba byla zahájena v ml. fázi MMK, dále v době bronzové a v laténu). Na ploše několika desítek ha lze sledovat zasypané těžební terasy a šachty, jejichž hloubka dosahuje až 8 m. V masovém měřítku zůstala všechna vytěžená industrie na místě.

Další rozsáhlá dílna byla na únětickém sídlišti v **Kubšicích** – zde bylo shromaždiště těžařů a štípačů. Zpracovávala se tu pestrá rohovcová brekcie a rohovce zvláštní plošnou a diskovitou technikou, kterou z jiných sídlišť neznáme. Analogie je ale ze soudobých těžních polí v Evropě. Důvody byly psychosociální. Jde nepochybně o pozůstatky opakovaných aktivit, snad jakýchsi štípačských festivalů vykonávaných periodicky poblíž jednoho či několika sídlišť.

Lokalitu věteřovské skupiny u **Šumic** se svým kruhovým areálem a s druhou největší známou stavbou megaronového typu ve střední Evropě a nedostatkem těžních jam a sídelních objektů je opět nutné interpretovat jako významné společenské a kulturní centrum věteřovského lidu. Uložení 7 srpových nožů a přelomení největšího z nich může souviset s vykonáním rituálu.

Další lokality:

Budkovice – sídliště věteřovského, mohutný kulturní objekt s řadami kúlů. Nalezena stovka artefaktů z rohovce typu Krumlovský les (př. retušovaný exemplář s čepelí dlouhou 10 cm sloužící jako srp), **Bratčická pískovna** – 16 únětických jam (nález přes 100 rohovcových úštěpků), **Branišovice** – 2 zoubkované úštěpy, **Troskotovice**, **Těšetice-Kyjovice** – 4 artefakty z rohovce typu Krumlovský les I ve věteřovském hrobě, **Moravská Nová Ves-Hrušky**, **Velké Pavlovice**, **Brno-Černá pole** – sídliště únětické kultury a středodunajské mohylové kultury, 44 jam 2. fáze únětické kultury, v jámách nalezena štípaná industrie z různých moravských rohovců (odštěpovače, úštěpové škrabadlo, srp), **Brno-Slatina** – sídliště ze starší fáze únětické kultury – předměty z rohovce ze Stránské skály. Celek je nejspíše pozůstatkem nějaké individuální relaxační činnosti na získání užitečných produktů, **Radslavice-Zelená Hora u Vyškova** – výšinné sídliště, v jámě ml. fáze únětické kultury (nález 7 srpových čepelí se zoubkovanými hranami), **Šatov** – mladoúnětické jámy (velká pravidelná čepel s upravenou širokou patkou a stopami lesku na levé hraně – z krumlovské brekcie).

Cézavy u Blučiny – únětické jámy, nálezy: 86 mm dlouhý nůž se strmě retušovaným bokem z rohovce Krumlovský les I nalezený v jámě č. 5 společně s pořezanými, opálenými kostmi 11 dětí a 1 dospělého (rituál), jáma č. 39 – dívčí lebka se záseky a parietální lebeční kostí patřící k věteřovské skupině, srpové čepele, jáma č. 46 – srpové čepele, největší úštěp z této lokality, 2 manipulované lidské kostry, velký úštěp, převaha rohovce typu Krumlovský les I. Objekty věteřovské skupiny v Cézavách u Blučiny – 11 kusů artefaktů z příkopu s lidskými kostrami, rohovce typu Krumlovský les I, II, zvláštností jsou 2 nástroje z radiolaritu, srpové čepele. Nálezy 2 glaciáluviálních silicítů (vrub, vrták), 8 artefaktů z rohovcové brekcie plochého čepelového jádra z olomučanského rohovce a zlomku křišťálového valounku – vše ze starší doby bronzové. Tato kolekce z Cézav u Blučiny je

pozoruhodná svou nepočteností, z toho by mohlo vyplývat, že transcendentální aspekty, jež motivovaly těžbu rohovců v Krumlovském lese, fungovaly jen lokálně, a proto nebyly se štípanou industrií nebo její surovinou spojeny všeobecně. Nelze ale přehlédnout vazbu nejpočetnějších celků štípané industrie na jámy s lidskými kostrami, zejména v únětické kultuře. Je zajímavé, že tu chybí kvalitní variety brekciových rohovců, jež byly v této době v Krumlovském lese vyhledávány a přednostně transportovány na rozsáhlou sídelní aglomeraci únětické kultury u Kubšic a do věteřovského rondeloidu u Šumic. O napojení na krumlovskou těžební oblast sice svědčí shodné převaha rohovce typu Krumlovský les I, ale jen málo artefaktů z této suroviny vyžadovalo větší kusy těžené suroviny.

Závěr

Štípaná industrie ze starší doby bronzové se dělí do dvou sfér. Skrovné doklady, s nimiž se setkáváme na sídlištích, pohřebištích, souvisejí s naplňováním praktických potřeb každodenního života. Místní výroba polotovarů, nástrojů byla zcela zanedbatelná, přestože funkční nároky na kamenné nástroje oproti eneolitu nijak neustoupily. Bronzové artefakty v této době plnily jen symbolické funkce, snad proto ubylo běžné sídlištní štípané industrie. Největší pozornost byla věnována plošnému retušování šipek, jež tvořily součást mužské výzbroje, s níž se vždy spojovala prestiž. Lze si snadno představit, že výroba šipek vyrobených ze surovin blízkého původu představovala oblíbenou součást mužské relaxace. Polotovary srpových čepelí, u nichž byla z praktických důvodů požadována určitá délka ostří, mohly být zčásti přinášeny z oblastí zdrojů, ovšem jen ve velmi omezené míře. Právě tyto reprezentativnější artefakty pak druhotně sloužily i k vykonávání rituálních úkonů. Nesrovnatelně rozvinutější výroba v těžebních revírech postrádala jakýkoli praktický význam, na čemž nic nemění několik polotovarů odnesených za účelem výroby srpových nožů. Společenský a transcendentální význam této rozsáhlé činnosti vyvěral pravděpodobně z psychických aspektů davového vykonávání „posvátné práce“. Jejimi projevy bylo zřejmě budování obrovských kultovních objektů, příkopů nebo soustav rondeloidů lemujících širší oblast Krumlovského lesa z V strany. Jde o typický znak konce starší doby bronzové ve středním Podunají.

Těžba a zpracování rohovce typu Krumlovský les představovaly pro tehdejší populaci zřejmě jiný svět, přístupný jen občas. V myslích lidí byl tento svět přísně oddělený od skutečného světa (dokladem je nepřehledné množství kamenů ponechaných na místě). Ideové a sociální pozadí těchto činností muselo tvořit neoddelitelnou součást tehdejších mentalit stále, i když s časově proměnlivou intenzitou. Transcendentální jevy jsou málo patrné ve výzkumech, v některých případech se po takových aktivitách dochovaly jen neobvyklé terénní úpravy nebo na ně můžeme usuzovat ze zemědělsky nevýhodné polohy lokalit, ve zvláštních přírodních útvarech – jeskyně, skály.

M. Oliva zakončuje svůj článek těmito slovy: „*Ponechávám již stranou otázku správného výkladu stop skutečně nalezených. Co by si budoucí archeologové pomyslili např. o duchovní podstatě křesťanství, kdyby je posuzovali jen z četných zpodobnění člověka přibitého na kříž, nalézáných opakovaně v pozůstatcích nejhonosnějších konstrukcí nebo na vrcholech terénních dominant? Naskytá se otázka, jak důležité informace o lidských mentalitách a o stěžejních hybných silách společenského života mohou archeologické prameny vůbec poskytovat, pokud jsou schopny svědčit převážně jen o „člověku hmotném“.*

Literatura:

- Oliva, M.: O zanedbatelnosti neočekávaného: štípaná industrie starší doby bronzové na Moravě, AR 55/1, LV, 2003, 10-46.